

Afasi

stöd, behandling och tillgänglighet i samhället

Kerstin Gustafsson

Leg logoped vid Afasiföreningen, Stockholms län
och Logopedkliniken, Danderyds sjukhus

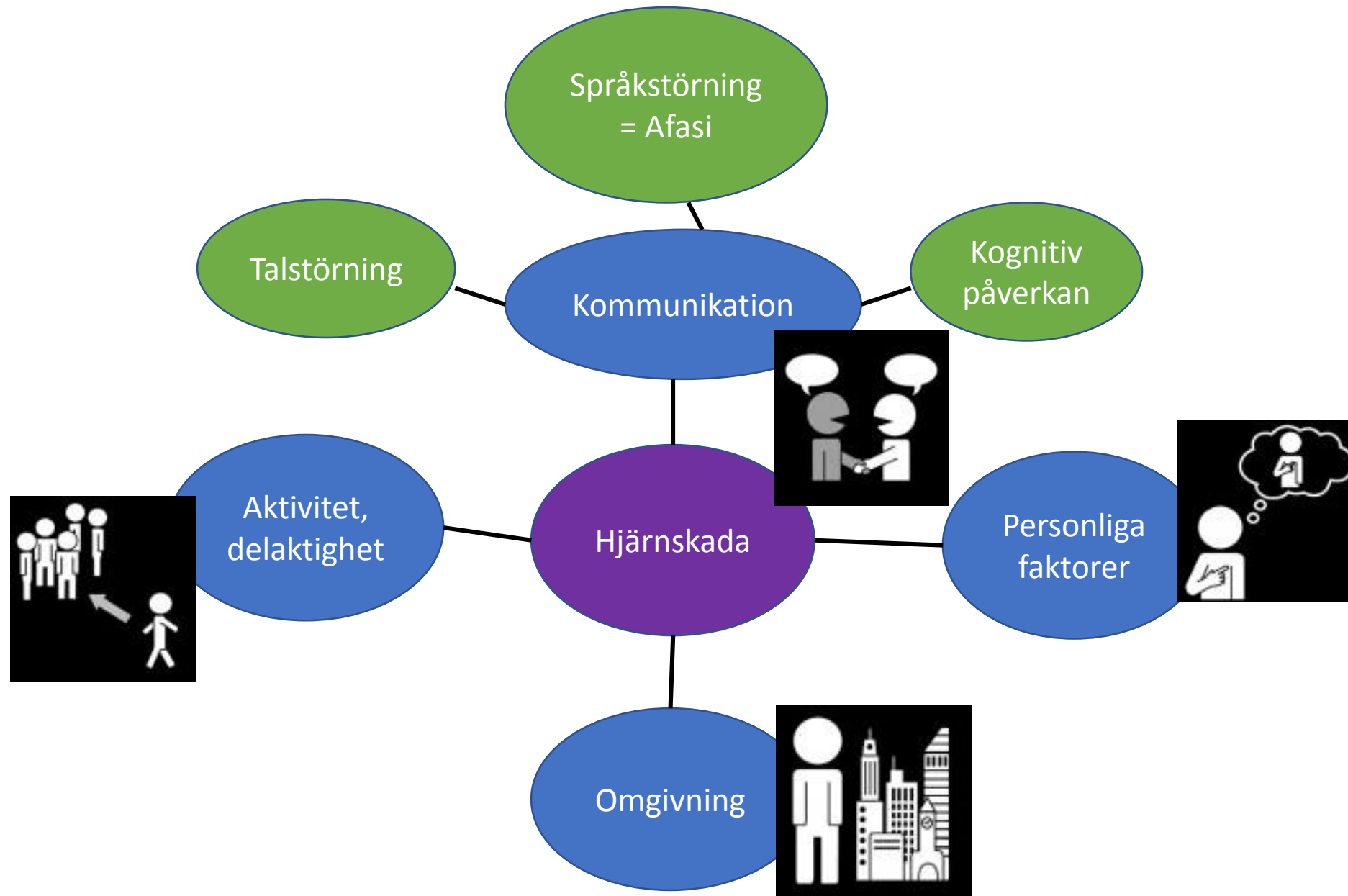
19 november 2022

kerstin.gustafsson@afasicenter.se

Innehåll

- Tal, språk och kommunikation – påverkan vid hjärnskada
- Kommunikativ tillgänglighet
- Kommunikation och psykosocial hälsa
- Behandling, stöd och hjälp

Afasi = Språkstörning efter förvärvad hjärnskada

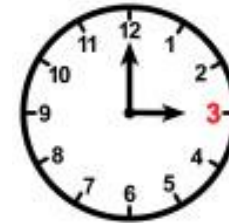
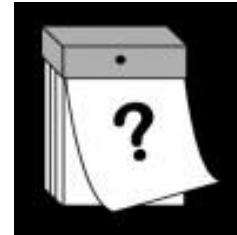
Budskap ut:

- Tala
- Skriva

Budskap in:

- Förstå andra
- Läsa

- Ofta även svårt med siffror, datum, klockslag.

Logoped bedömer hur afasin yttrar sig + svårighetsgrad

Logopedbedömning

Viktigt med bedömning av språklig och kommunikativ förmåga!

-> rätt bemötande, insatser och träning på rätt nivå.

Även återkommande när afasin förändras.

Remiss till logoped från: läkare, psykolog, annan logoped eller sjuksköterska på äldreboende.

Orsaker till afasi, de vanligaste

- Stroke (drygt 20 000 per år) -> ca 3 -4 000/år får bestående afasi (1,5 år efter stroke)
- Skalltrauma
- Hjärntumör

Oftast skada i vänster hjärnbark, men även i djupare hjärnstrukturer (Språkliga nätverk)

Ca 1000 – 1600/år får svår afasi (Olsson, C., 2021)

VANLIGA SVÅRIGHETER VID BUDSKAP UT:

Hittar inte ordet alls

Blandar ihop ord (ex soffa/stol)

Byter ut ljuden i ord (ex "dudde" för "kudde")

Tappar delar av ordet (ex "kopter" för "helikopter")

Säger ord som inte finns, s k neologismer

Fastnar i ord och uttryck som personen nyss använt, s k perseverationer

Grammatiska svårigheter, telegramstil (ex "Jag äta familjen" för "Jag gick ut och åt med familjen")

Hur kan samtalspartner stötta?

- Kunskap!
- Ge tid! Vänta in!
- Uppmuntra samtal även om orden blir fel, "Jag vet att du vet"
- Använd papper och penna – skriv, rita
- Försök ringa in vad det handlar om, hitta samtalsämnet
- Ställ frågor som går att svara ja eller nej på, en fråga i taget
- "Rätta" inte, om inte personen själv vill det

Hur kan samtalspartner stötta?

- Hur mycket hjälp vill personen med afasi ha?
- Uppmuntra personen att visa med någon gest, om det går. Ge någon ledtråd...?
- Om frustrationen blir för svår – föreslå en paus och fortsätt samtalet lite senare.

Hur stötta hörförståelsen? Budskap ut!

PERSON MED AFASI	SAMTALSPARTNER
Svårt att uppfatta början av en mening – ”slow rise time”	Inled med att få personens uppmärksamhet (ex namn + samtalsämne)
Behöver tid för att uppfatta vad som sägs	Lugnt taltempo! Ge tid.
Svårt med semantisk koppling (t ex förväxlar katt/hund)	Ge extra mycket och tydlig information, t ex ”Grannen har skaffat katt. Den har jättelånga morrhår.”
Problem med språkljuden – andras tal låter främmande	Använd gester, skrivna ord och bilder för att stötta kommunikationen
Svårt uppfatta långa, krångliga meningar	Använd ett enkelt språk och dela upp i kortare meningar

OBS! Alla som har afasi är förstås olika och vill ha/behöver olika stöd!

Bra att stämma av vad som är till hjälp och inte.

Innehåll

- Tal, språk och kommunikation – påverkan vid hjärnskada
- **Kommunikativ tillgänglighet**
- Kommunikation och psykosocial hälsa
- Behandling, stöd och hjälp

Afasin kan påverka

- Roller/uppgifter, privat och yrkesmässigt
- Föreningsliv, intressen
- Socialt umgänge
- Vård och omsorg
- Aktiviteter i dagliga livet, t ex sköta bankärenden, boka resor, kontakt med myndigheter, handla etc

Aktivitet
och
delaktighet

Samhället är alltmer digitalt, men
det måste också finnas möjlighet att:

- Använda kontanter
- Få personlig hjälp

Omgivning

Många med afasi upplever:

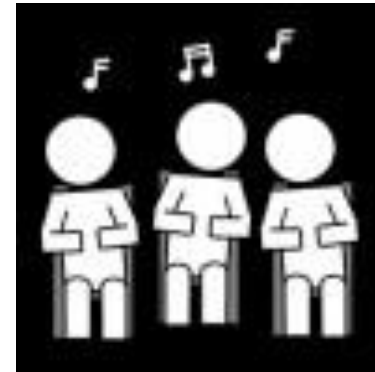
- Bristande kunskap och förståelse från omgivningen

Stöd och support från omgivningen är oerhört viktig!

Huvudansvaret för kommunikationen måste ligga hos den som inte har en hjärnskada.

Behövs mer kunskap om afasi, kommunikation och stödjande förhållningssätt i hela samhället!

Socialt stöd, samvaro och att vara aktiv är
viktiga faktorer för god hälsa!

Många med afasi upplever också:

- Bristande kommunikativ tillgänglighet
(t ex den utbredda digitaliseringen)

Personer med språkliga/kognitiva funktionsnedsättningar måste kunna få personlig och anpassad hjälp!

Hemsidor behöver ha tillgång till uppläsning av text och stödjande bilder/filmer

Svenskarna och internet 2021

INTERNET
STIFTELSEN

Svenskarna med
funktionsnedsättning och internet
2019

Stefan Johansson
stefan.johansson@begripsam.se

 Begripsam
Hjälper oss att förstå

Begripsams rapport **Svenskarna med funktionsnedsättning och internet** (2019), några slutsatser:

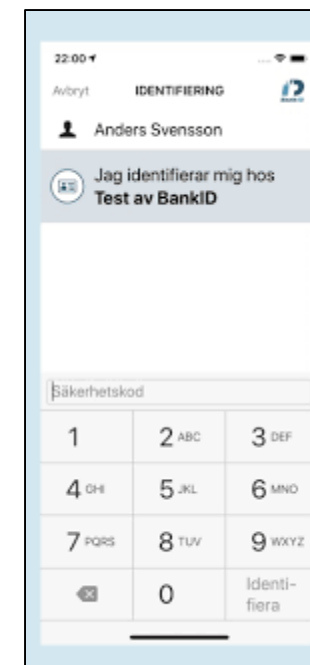
- Lagen om webbtillgänglighet täcker inte alla tillgänglighetsproblem
- En tredjedel av personerna med funktionsnedsättning tycks inte ha något sätt att identifiera sig digitalt.

<https://www.begripsam.se/forskning/internet/2019-rapporter-och-resultat>

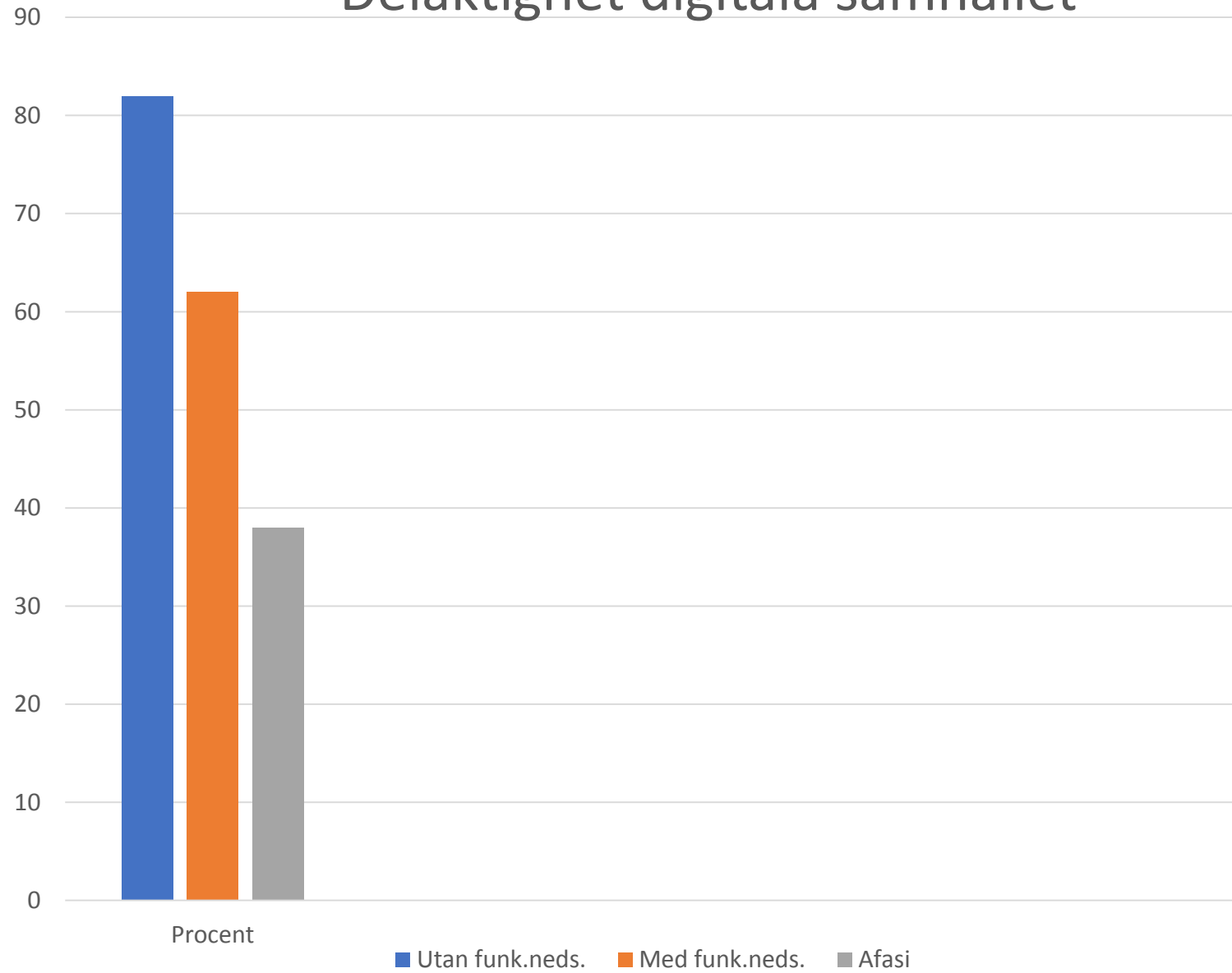
Begripsams rapport **Svenskarna med funktionsnedsättning och internet** (2019), några slutsatser:

- Språk och intellektuell förmåga spelar störst roll för om det är svårt
- Många känner sig inte delaktiga i det digitala samhället

<https://www.begripsam.se/forskning/internet/2019-rapporter-och-resultat>

Delaktighet digitala samhället

Exempel lyssnafunktion:

www.afasicenter.se

Innehåll

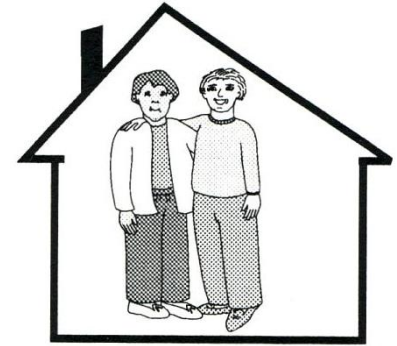
- Tal, språk och kommunikation – påverkan vid hjärnskada
- Kommunikativ tillgänglighet
- **Kommunikation och psykosocial hälsa**
- Behandling, stöd och hjälp

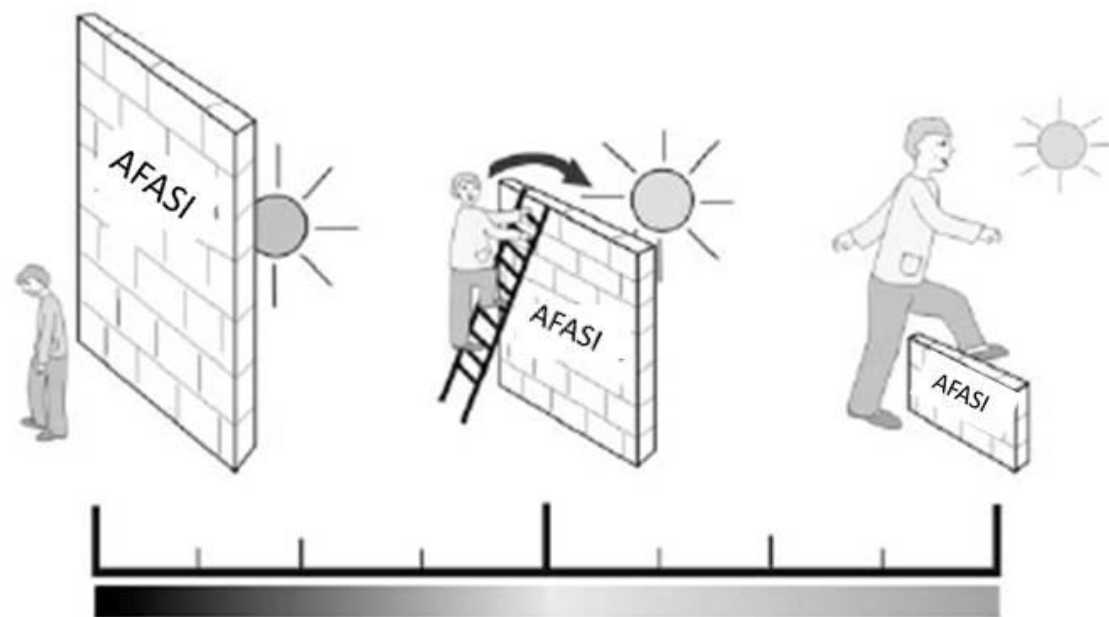
AFASI -> en helt förändrad personlig situation

Individen behöver ofta hjälp och stöd att bearbeta och hantera allt det nya.

Mål: att kunna leva ett gott liv trots helt nya förutsättningar

Personer i omgivningen och deras bemötande är oerhört viktiga!

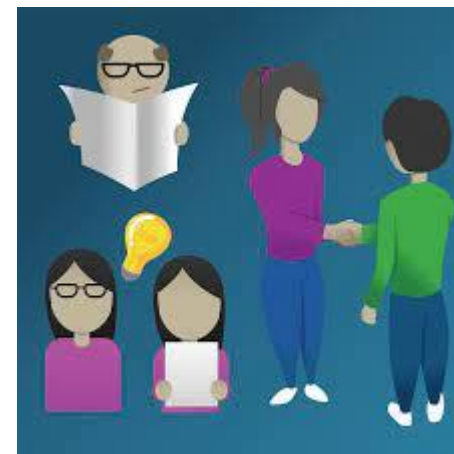
Afasi är ett
Stort Problem

Inget Problem

Styrkor hos de flesta med afasi:

- God förmåga att tolka situationer och samtala om kända ämnen
- Tankeförmågan, t ex problemlösning
- Tidigare kunskaper och erfarenheter
- Social kompetens och sin personlighet

Personliga
faktorer

MEN:

- Depression och ångest vanligt efter stroke.

Riskfaktorer:

- afasi
- tidigare förekomst av depressiva symptom

(Mitchell et al, 2017)

- Ca 30 % utvecklar depression efter stroke

(Garton et al, 2017)

Viktigt:

- Närstående och vårdgivare vaksamma på depressiva symptom
- Person med afasi behöver sätt att beskriva känslotillstånd/mående
- Behövs samtalsterapeuter med kunskap om afasi!

mycket
bra

bra

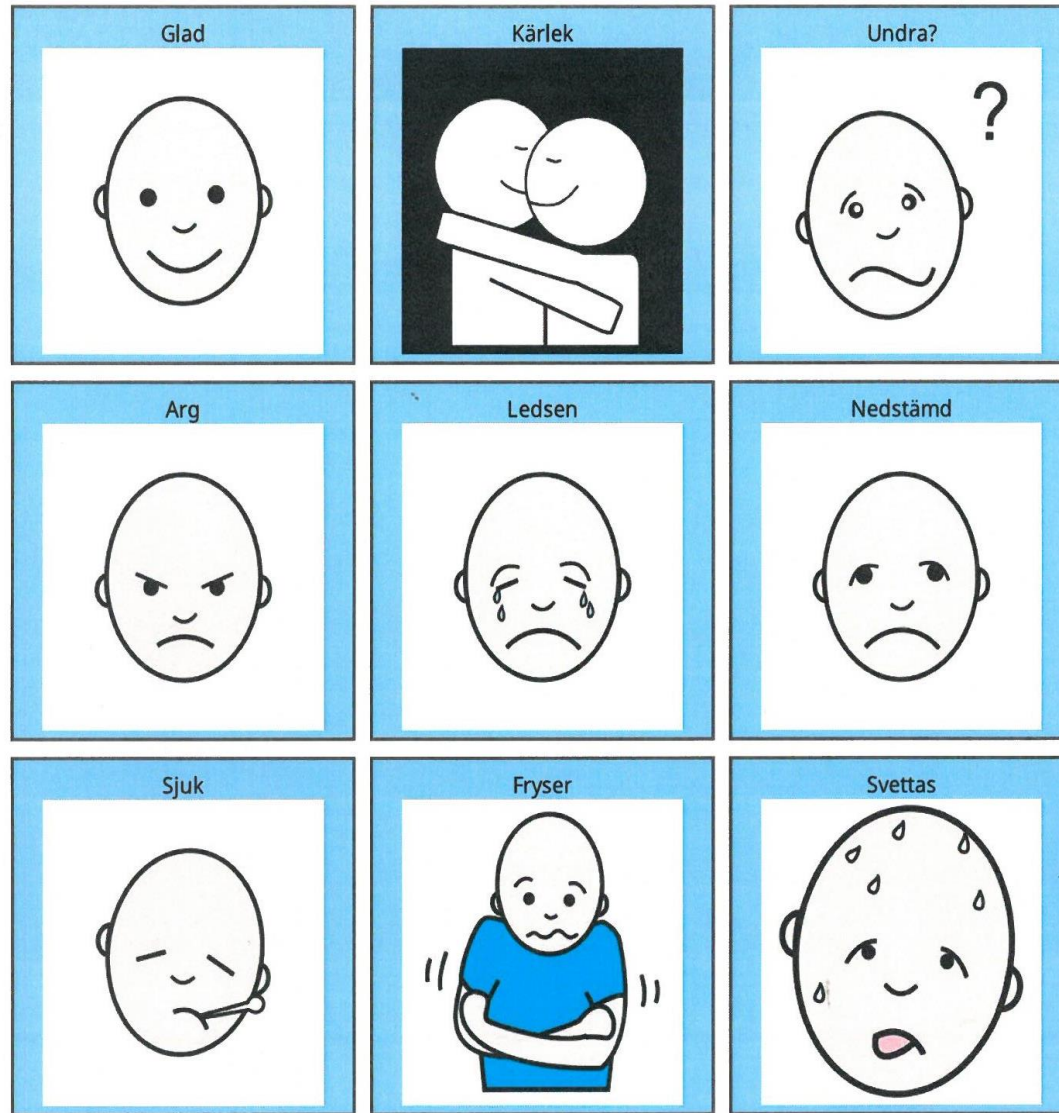
helt
OK

inte så
bra

ganska
dåligt

mycket
dåligt

Även anhöriga till personer med svår afasi upplever ofta depressiva symptom och sänkt livskvalitet.

- Upp till hälften av anhöriga till strokedrabbade får symptom på depression eller ångest

(Blom Johansson, 2012)

- Anhöriga till personer med stort stödbehov efter stroke rapporterade att de gav stöd nästan 15 timmar/dag jmf med knappt 1 timme/dag för anhöriga till självständiga individer

(Persson, 2017)

Viktigt att stöd ges även till anhöriga!

- Anhörigstödjare ska finnas i varje kommun
- Kontakt med kurator via vårdcentral
- Avlösning/ledsagning enligt SoL (Socialtjänstlagen)
- Vid förvärvad hjärnskada: Stroke- och hjärnskadevägledare

Innehåll

- Tal, språk och kommunikation – påverkan vid hjärnskada
- Kommunikativ tillgänglighet
- Kommunikation och psykosocial hälsa
- **Behandling, stöd och hjälp**

Många har livslångt, återkommande behov av stöd och behandling efter stroke!

Nationellt kunskapsstöd: Vårdförlopp Stroke och TIA, del 2: fortsatt vård och rehabilitering

”Vårdförloppet är en fortsättning på första delen och omfattar tiden efteråt, det vill säga utskrivning, rehabilitering och **uppföljning livet ut.**”

Logopedmottagningar bör erbjuda möjlighet till intensiv afasibehandling och kommunikationspartnerträning (KPT)

Socialstyrelsen, Nationella riktlinjer för vård vid stroke:

Intensiv språklig träning bör erbjudas. Intensiv innebär minst 4 timmars träning per vecka.

KPT för närstående bör erbjudas.

Behandling: direkt, indirekt, kompenserande

- **Direkt**

- Logopedbehandling – gärna i intensiv form (4-5 dagar per vecka) i t ex 2-3 veckor.

Afasibehandling kan bl a ge ökat självförtroende att kommunicera och förbättrad kommunikation

(Plourde et al, 2018)

- Afasigrupper

De sociala aspekterna är särskilt viktiga. Att se hur andra gör och lyckas är en viktig faktor för tilltron till den egna förmågan

(Olsson, C., 2021)

Den goda spiralen

Ytterligare ökat självförtroende
+ bättre förmåga att kommunicera

Ökad självständighet
och självbestämmande

Ökat deltagande i aktiviteter
och dagliga göromål

Ökat självförtroende att
kommunicera
Bättre tro på sin egen förmåga

Afasibehandling, t ex i grupp

Behandling

- **Indirekt**

- Träning och utbildning av kommunikationspartner (KPT)
- Råd och information till anhöriga och vård-/omsorgspersonal

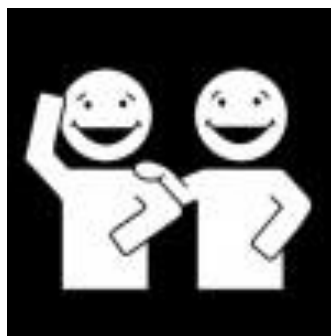
- **Kompenserande åtgärder** (hjälpmedel), t ex

- läs- och skrivhjälpmedel
- Alternativ och kompletterande kommunikation, AKK

- Annan kognitiv träning, t ex av arbetsminne, kan hjälpa språklig rehab

Syften med afasibehandlingen

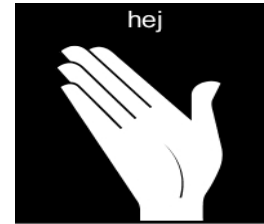
- Förbättra ”funktionell kommunikation”, dvs möjligheten att utbyta information på olika sätt.
- Förbättra möjligheterna att vara delaktig – socialt och i samhället
- Öka livskvaliteten – hos både person med afasi och närstående

Kompenserande åtgärder: Vad är AKK?

Allt som kan stötta kommunikationen när talet inte räcker:

- Gester
- Mimik
- Rita/skriva
- Bilder eller annat material
- Teknologiska hjälpmedel

eller

?

Att använda AKK

Bl a beroende av

- **Motivation** - att vilja kommunicera, oavsett medel
- **Attityd** gentemot alternativ kommunikation
- **Tillit** till den egna förmågan – påverkar viljan att försöka kommunicera i olika situationer
- **Resiliens** – förmågan att komma över svårigheter, att ”komma igen”, trots utmaningar och misslyckanden

Viktigt med stöttning och uppmuntran – både från omgivningen och i behandling!

Att använda teknologisk AKK

Svårt för många efter hjärnskada

- Beroende av exekutiv funktion – initiera, planera, utföra och kontrollera handlingar

- Vanligt med nedsatt exekutiv funktion efter stroke.

Detta kan t ex hindra användning av alternativ kommunikation.

(Olsson, C., 2021)

Stöd vid nedsatt läsförmåga

- Claro read – talsyntes för datorn, kan förskrivas av logoped. Läser upp vilken text som helst på både PC och Mac. Även stavningsstöd.
- 8sidor – lättlästa nyheter, har också "lyssna-funktion"
- Talböcker – gratis via appen Legimus/ biblioteket. För alla som har en läsnedsättning
- Lättlästa böcker för vuxna

